

MŰHELYTITKOK

Összehasonlító nyelvtani sorozat

BUDAI LÁSZLÓ

Az angol nyelv gazdaságos eszközei

Többféle nyelvi jelenség – különösen az angol igeneves mellékmondatok gazdag rendszere (Budai 2013) – tartoznék e cím alá, de itt csak az *ellipszissel* és a mondatrészek, mondatok, szövegrészek *helyettesítésével* foglalkozunk. E két témakör meglehetősen nyelvspecifikus ahhoz, hogy következetesen támaszkodhatnánk a magyar anyanyelvre, de a két nyelv összehasonlításáról – ahol lehetséges és szükséges – most sem mondunk le.

Az ellipszis

Ellipszisen a fölösleges ismétlések elkerülését, bizonyos nyelvi elemek elhagyhatóságát értjük. Az elliptikus szerkezetek a nyelvnek a gazdaságosságra, a tömörségre való törekvésének a bizonyítékai. Az ellipszis két fő típusát különböztetjük meg:

1. A nyelvi szabályokon alapuló ellipszis. Ilyenkor az elliptikus részek helyreálíthatók a szövegösszefüggés és/vagy a szituáció alapján. Kapcsos zárójelben megadjuk a kihagyott, de rekonstruálható nyelvi elem(ek)et.
2. Vannak olyan elliptikus megnyilatkozások is, amelyek nem nyelvi szabályokhoz, hanem egy adott kultúrához kötöttek. A gyakran teázó angolok például fölöslegesnek tartják a **sugar** szó említését a **with** és a **without** után: *He ordered two teas, one with and one without.* Az ellipszis ilyen egyedi fajtáival nem foglalkozunk.

Ellipszis a szó szerkezetekben

A szóban forgó szó szerkezeteket szögletes zárójelbe tesszük.

1. A mellérendelő főnévi szerkezetben az **and**, illetve a helyette szereplő **vessző** után elmaradhat a közös determináns. (A determinánsok közül névelő, birtokos névmás és határozatlan névmás szerepel a példákban.)
[a boy | and {a} girl], [my uncle | and {my} aunt], [some bread | and {some} bacon]
Bring [your toothbrush | and {your} pyjamas].
Churchill was [a great statesman, | {a} speaker | and {a} writer].
2. Kimaradhat a főnévi szerkezetből a már említett alaptag:
I wanted [fried fish], but they gave me [boiled {fish}].
She prefers [Dutch cheese] and her husband prefers [Danish {cheese}].

A magyarban is gyakran elhagyjuk a főnévi alaptagot, de az utóbbi két esetben inkább nem hagyánánk el, és *főtt halat, a dán sajtot* mondanánk.

*She wore [the green **dress**], but [the blue {**dress**}] suits her better.*

Határozatlan megszámlálható főnevek esetén **one** helyettesítené a második alaptagot:

*She wore [a green **dress**], but [a blue **one**] suits her better.*

3. A birtokos szerkezetből kimaradhat a már említett birtok mint alaptag:

*[Jim's **hair**] was silver, but [David's {**hair**}] was black and curly.*

Bizonyos esetekben elmaradhat a még nem említett birtok is:

*When we were in London, we visited [St Paul's {**Cathedral**}].*

Különösen gyakori a **shop/store** elhagyása:

*He owns [the butcher's {**shop**}] in the main street. I'm just going to [the baker's {**shop**}]. Take this prescription to [the chemist's {**shop/store**}].*

4. A vonatkozó mellékmondat éléről gyakran elmarad az 'akit/akiket/amelyet/ameleyeket' jelentésű **that** vonatkozó névmás:

*We leave earlier and get back later than other tour companies ensuring we have ample time at [each venue {**that**} we visit].*

5. A vonatkozó mellékmondatokból gyakran elhagyható a vonatkozó névmás, valamint a segédige:

*The welfare centre welcomes [guests {**who are**} recovering from an illness].*

*It is crazy to have [a police force {**that is**} made up entirely of white Roman Catholics].*

6. A melléknévi és a határozószói szó szerkezetben hiányos az összehasonlító mellékmondat az **as** és a **than** után:

*Cook nettles [exactly **as** you would {**cook**} spinach].*

*There are other greenhouse gases [stronger **than** carbon dioxide {**is**}].*

7. Kimaradhat az előljárószós szerkezetekből:

- a) Az azonos előljárószó:

*Keep Christmas decorations away [**from** candles, | {**from**} open fires | and {**from**} heaters].*

*He prefers to live [**on** chips, | {**on**} beans | and {**on**} fish fingers].*

- b) Az azonos előljárószó és az azonos determináns:

*Examination [**of the** heart, | {**of the**} lungs, | {**of the**} chest, | {**of the**} tummy, etc.] did not reveal any abnormality.*

- c) Kimaradhat a különböző prepozíciók közös vonzata, amely csak később jelenik meg:

*We walked **up** {**the hill**}, and ran **down**, **the hill**.*

*I will drive **to** {**London**}, but fly back **from**, **London**.*

Kimaradhat a különböző prepozíciók azonos névmási vonzata is:

*Did you buy **from** {**us**} or sell **to** **us**?*

A társalgási nyelv hiányos mondatai

Az ún. rendszermondatok – a grammatika szabályainak engedelmességgel – gyakran tartalmaznak olyan nyelvi elemeket, amelyek a társalgás adott pillanatában nem közvetítenek lényeges információkat. A szövegmondatok, azaz a kommunikációban ténylegesen megjelenő mondatok, gyakran el is hagyják ezeket a mondanivaló szempontjából lényegtelennek tartott részeket. A kevésbé fontos részek elhagyhatóságának is megvannak azonban a szabályai.

A hiányos kérdések

1. Az eldöntendő kérdések elejéről elhagyható:

a) Az **are** a **you** elől, valamint az **is** és a **does**:

{Are} You happy? {Are} You hungry? {Is} She still here? {Is} Anything the matter?

{Does} Anybody need a lift?

b) Az **am/is/are, have/has** mint főige és a névmási alany:

{Am I} Too late? {Are you} Happy? {Are you} Depressed? {Are you} Bored with the same look? {Have you / Do you have} A taste for a tippie?

c) Az operátor és a névmási alany:

[Az **operátor** (röviden: oper) a ragozott igecsoportok első vagy az egyetlen segédigéje, illetve a Simple Present és a Simple Past lehetséges segédigéi (**do/does/did**).]
{Are you} Feeling hungry? {Are you} Looking for anybody? {Is it} Working? {Do you} Want some?

d) A kijelentő mondat formájában feltett eldöntendő kérdésből az alany:

{You} Had a good time? {You} Want a drink?

Ezeket a mondatokat meg lehet toldani utókérdéssel is:

*Had a good time, **did you**? Want a drink, **do you**?*

2. A kiegészítő kérdésekből minden elhagyható a kérdőszón kívül:

Yesterday I found a gold ring. Where {did you find a gold ring yesterday}?

I went to Germany. How {did you go to Germany}?

I got up very early. Why {did you get up very early}?

A **why** megtoldható a tagadószóval:

Let's eat out. Why not {eat out}? (Miért is ne?)

A függő kérdésekből is elmaradhat a kérdőszó utáni rész:

*He won't play. I'd like to know **why** {he won't play}.*

Megjegyzés:

Az állító mondatokat visszhangzó, kérdőszóra végződő ún. *echo*-kérdések csak látszólag hiányosak. A kérdőszó előtt ugyanis megtaláljuk a mondat többi részét is:

*He was looking for Kevin. He was looking for **who**?*

*She's cooking nettles. She's cooking **what**?*

(Vagy nem értettem a **Kevin**, illetve a **nettles** szót, vagy nem akarok hinni a fülemnek.)

A hiányos válaszmondatok

A válaszmondat mindenféle megnyilatkozást jelenthet, amelyet a kommunikációban egy másik megnyilatkozás (stimulus) vált ki.

1. A hiányos válaszmondatban **a névmási alany és az operátor visszaül** a már ismert állítmányi részre:

	Stimulus	Válaszmondat
Eldöntendő kérdés	Have you read the book?	Yes, I have . / No, I haven't .
Igent váró utókérdés	Eve is single, isn't she? <i>Ugye...?</i>	Yes, she is . <i>Igen.</i> No, she isn't . <i>Dehogy az. / Dehogyis.</i>
Nemet váró utókérdés	I'm not fat, am I? <i>Ugye nem...?</i>	No, you aren't . <i>Nem.</i> But you are . <i>Dehogy(is)nem.</i>
Visszakérdezés	Could you sleep well?	Could you? <i>Hát te?</i>
Rákérdezés (meglepődve)	Joe swallowed a pebble. Jack didn't love his wife.	Did he? <i>Csak nem?</i> Didn't he? <i>Tényleg (nem)?</i>
Hitetlenkedő megjegyzés	I was in love with you. I've never kissed Betty.	Oh, you were, (were you)? Oh, you haven't, (haven't you)? <i>No ne mondd!</i>
Egyetértés	Jim speaks English well. Her sons aren't polite.	Yes, he does, (doesn't he)? / So he does . <i>Valóban. / Tényleg jól.</i> No, they aren't, (are they)? <i>Hát nem.</i>
Ellentmondás	Her son is very selfish. Sue didn't greet us. Why do you hate me? Why didn't Tom help her?	(Oh,) no, he isn't . <i>Dehogy(is) az!</i> (Oh,) yes, she did . <i>Dehogy(is)nem!</i> But I don't . <i>Dehogy(is)!</i> But he did . <i>Dehogy(is)nem!</i>
Alany + <i>is</i> Alany + <i>sem</i>	George enjoyed the film. Kate doesn't like spinach.	So did my parents . <i>A szüleim is.</i> Nor/Neither do I . <i>Én sem.</i>

Megjegyzések:

- a) Az utóbbi esetben, a **So/Nor/Neither** kezdetű mondatokban főnévi alanyok (például **my parents**) is szerepelhetnek.

- b) Az eldöntendő kérdésekre nemcsak sablonos igenlő vagy tagadó válaszokat adhatunk, hanem különféle kifejezéseket is használhatunk a **Yes/No** szavakkal együtt vagy helyettük:

Egyértelműen igenlő válaszok:

Do you plan to have children?

Yes, definitely.

Might I come in?

Yes, of course you may.

Can I borrow £50?

Of course you can.

Do you enjoy life at the university?

Oh yes, very much.

Are you interested?

Very.

You mean somebody in this room must be the murderer.

Exactly.

Egyértelműen tagadó válaszok:

Was it what you expected?

Definitely not.

Are you in a relationship at the moment?

Right now, I'm not.

Bizonytalan válaszok:

Are you ready?

Not quite.

Are you going to sell your car?

Maybe.

Are you going to come?

Perhaps.

Vegyes válaszok:

Did I like taxi driving? – Well, yes and no. No, because I liked being in my bed at night and yes, because I suffered from Baudelaire's Horreur du Domicile – the perpetual wish to be elsewhere.

- c) Minthogy a magyarban nincsenek az angolhoz hasonló segédigék, amelyekkel meg lehetne oldani a visszakerdeezést, alkalmanként megismételjük az ígét:

A: *Don't you disapprove of capitalism?*

B: *No, I don't {disapprove of capitalism}. Why should I {disapprove of capitalism}?* (Miért kellene helytelenítenem?) *Do you {disapprove of capitalism}?*

A: *Of course I don't {disapprove of capitalism}. Well then, why should I {disapprove of capitalism}?* (Hát akkor nekem miért kellene helytelenítenem?)

- d) A kérésre, engedélykérésre, a segítség felajánlására, kínálásra, ajánlásra stb. adott válaszok is rendszerint hiányosak:

Can I have a piece of cake?

Please do.

Can I smoke?

If you must.

Have some more cake!

Oh, I couldn't, thank you.

Have another cup of tea.

Thank you, I will.

Give my regards to your charming wife.

I will.

Can we go home now, please?

No, you can't.

Shall I shut the door?

Yes, if you would. /I wish you would.

Shall I start the engine now?

No, don't.

Would you like some help?

Yes, please.

Would you like a swim?

Rather!

2. A kiegészítendő kérdésekre adandó válaszokból kimaradhat:

a) Az alany és az operátor: *What will you do with them? – {I will} Put them back.*

b) Az alany és az állítmány: *What's your son called? – {He's called} Johnny.*

c) A főmondat: *Why do you like them? – {I like them} Because they're charming.*

- d) A kiegészítendő kérdésekre elegendő lehet egyetlen szóval vagy egy szó szerkezettel válaszolni, ha a felelet kielégíti a kérdőszó igényeit. Például a következő állításból kiindulva:

Jack bought two tickets last night.

What did Jack buy? Two tickets. When did he buy them?

****Lastnight.***

Who bought the tickets? Jack. How many tickets did he buy? Two.

3. Mind a két nyelvben bármilyen szóval, szó szerkezettel tehetünk fel kérdést. Különösen gyakoriak az ilyen rákérdések, ha valamit furcsának találunk, ha valamit nem értünk:

I have decided to get married.

You?

At first the post was carried by horsemen.

By horsemen?

They've got ten kids.

Ten?

She's dyed her hair green.

Green?

A társalgási nyelv egyéb hiányos mondatai

Lehetséges az ellipszis az alábbi esetekben is, ha az elhagyott részekért a szövegkörnyezet vagy a szituáció kárpótol bennünket. Az állító mondatokból elhagyhatók a következő nyelvi eszközök:

1. A névmási alany, különösen az **I** és a **he/she/it**:

a) A Simple Present elől:

{I} Beg your pardon. {I} Hope you and your wife are fine. {I} Wonder what she's doing. {I} Think I'll stay at home. {I} Don't think so. {I} Don't know what to say. {It} Looks like rain. {It} Serves you right. (Úgy kell neked! / Megérdemelted!) {It} Doesn't matter. {He/She} Doesn't look too well.

b) A Simple Past elől:

{I} Thought so. {I} Told you so.

c) A módbeli segédigék elől:

{I} Must go. / {I} Must be going. {I} Can't promise anything, poor old fellow. {He/She/They} Can't play at all.

2. Az **It is/was**, **There is/are** mint alany és állítmány:

{It is/was} Not my mistake. {It is/was} Good to see you. {There is} No point in moaning.

3. A névmási alany és az operátor, illetve az **am/is/are** mint főige:

{I've} Got to go now. {I'll} See you later. {I'm} Sorry.

4. A predikáció:

Egy újabb alany után csak az értelemnek megfelelő módbeli segédigét használjuk, a predikációt pedig elhagyjuk:

They can distinguish finer detail than we can {distinguish}.

You must tell her the truth. – But I daren't {tell her the truth}.

A **need** után csak akkor maradhat el a predikáció, ha tagadó alakban van (**needn't**):

I don't mind telling you what I know. – You needn't {tell me what you know}.

Megjegyzések:

a) Ha megváltozik az igeidő vagy a módbeli segédige, akkor az új segédigét tesszük az azonos alany után:

I would stop it if I could {stop it}.

b) A **BE** alakjait is használhatjuk a régi vagy az új alany után, akár módbeli segédigével is:

I think you're right. – I'm sure I am {right}.

Bit of an unfair question to ask me, because I'm biased. – Thought you might be {biased}.

- c) Nem szükséges megismételni a **BE** alakját, ha az első igecsoportban már van egy módbeli segédige (a jövő idő segédigéje is módbeli segédigének számít!):
I'll be back as soon as I can {be back}.
- d) Ha a második igecsoport szenvedőben van, általában megtartjuk benne a **be**-t:
He argued that if tissues could be marketed, then anything could be {marketed}.
- e) Ha az első igecsoport szenvedő befejezett jelenben van, a második alany után csak a **have** vagy a **has** állhat:
Have you been interviewed yet? – I have {already been interviewed}.
- f) A második igecsoport módbeli segédigéje után nem hagyható el a **have** vagy a **been**:
Should he have been taking that medicine? – He should have been.
I'm sure it was repeated in the media. – It must have been {repeated in the media}.
I wonder if the room has been cleaned yet. – It ought to have been.
- g) Ha a második igecsoport tartalmazza a **have** segédigét, hozzáadhatjuk a **done**-t:
She says she didn't see the accident but she must have {seen the accident}. /
She says she didn't see the accident but she must have done.
- h) Bizonyos hatás kedvéért a hiányos tagmondat a mondat elejére kerülhet:
If, as they should be {themselves scholars}, directors are themselves scholars, they will appreciate the language that scholars use. (Ha maguk az igazgatók is tudósok – amint az elvárható...)
- i) A nyomaték kedvéért az angolban is megismételhetjük a főigét a második tagmondatban:
It was the largest swarm of locusts that had ever been seen or that ever would be seen.
- j) Ha az első tagmondatban a **HAVE** a főige, a második tagmondat igéje is lehet a **HAVE** a brit angolban:
She probably has a temperature. She certainly looks as if she has {a temperature}. (...mintha lenne [láza].)
5. A mondat, tudást, gondolást kifejező igék bővítménye:
You've got a flat tyre. – I know {I've got a flat tyre}. (Tudom.)
What's his address? – I don't know {what his address is}. (Nem tudom.)
6. A főnévi igeneves mellékmondat a **to** szócska után:
Don't wait for the train to go. – I want to {wait for the train to go}.
It's time you did your homework. – I don't want to {do my homework}.
Do you ever visit a doctor? – I can't afford to {visit a doctor}.

Ellipsis a mellérendelő összetett mondatokban

A példákban együtt szerepelnek a csak mellérendelt tagmondatokból álló összetett mondatok, valamint a többszörösen összetett mondatok, amelyekben belül mellérendelt tagmondatok is vannak.

A mellérendelő összetett mondatok második és/vagy harmadik stb. tagmondatából az **and** és e kötőszó hiánya, valamint a **but** és az **or** után elhagyható:

1. Azonos alanyok esetén:

a) A már említett alany:

*I know that I'm British because **I** like to queue // **and {I}** hate people pushing in.
He fired at the lion // **but {he}** missed it.
No other sport brings communities or countries together, // **or {no other sport}** divides them, like football.*

b) A már említett alany és operátor:

*Then **I can** relax, // **{I can}** sit back // **and {I can}** enjoy the scenery.
Did you buy from // **or {did you}** sell to us?
The 2004 figures show that on Fridays between 4 pm and 6 pm **352 car users were killed // or {352 car users were}** seriously injured.*

c) A már említett alany és a segédigék a Past Participle (V-en) elől:

*The young man **must have broken in // and {the young man must have}** stolen the money.*

d) A már említett alany és állítmány:

Ilyenkor az **and** kötőszónak a magyarban a *pedig/meg* felel meg. A magyarban az első tagmondat is lehet hiányos:

<i>I'm flying to Manchester today</i>	and {I'm flying} to London tomorrow.
<i>Ma Manchesterbe repülök, Ma Manchesterbe {repülök},</i>	<i>holnap pedig/meg Londonba {repülök}. holnap pedig/meg Londonba repülök.</i>
A következő mondatok ellentétet fejeznek ki:	
<i>They painted the walls white</i>	and {they painted} the windows brown.
<i>A falakat fehérre festették, A falakat fehérre {festették},</i>	<i>az ablakokat pedig/meg barnára {festették}. az ablakokat pedig/meg barnára festették.</i>
<i>You should serve the coffee in a mug</i>	and {you should serve} the wine in a glass.
<i>A kávét bögrében kell felszolgálni, A kávét bögrében {kell felszolgálni},</i>	<i>a bort pedig/meg pohárban {kell felszolgálni}. a bort pedig/meg pohárban kell felszolgálni.</i>
<i>I gave Tom a book</i>	and {I gave} Ann a doll.
<i>Tominak egy könyvet adtam, Tominak egy könyvet {adtam},</i>	<i>Annának pedig/meg egy babát {adtam}. Annának pedig/meg egy babát adtam.</i>

A következő mondatban halmozott „alanykiegészítőt” (Subject Complement) találunk:
*Jane Eyre is poor, // **{and Jane Eyre is}** plain // **and {Jane Eyre is}** unloved.*

e) A **whether** és az alany az operátorral:

***Whether you are** travelling for business // **or {whether you are}** visiting London for a well-earned break, // **you can** sit back, // **{and you can}** relax // **and {you can}** arrive at your destination in style and comfort.*

A két utolsó tagmondat az 1. b)-re példa.

f) A visszautaló névmási alany és egynél több, nem okvetlenül azonos segédige:

*A large area **had been** devastated by bombs, // **and {it has}** not yet **{been}** rebuilt.*

g) Az azonos időhatározó:

Elég csak egyszer, az utolsó alkalommal kitenni a közös időhatározót:

*Just check out their guide and you'll find out what to buy {in 2006}, || what to wear {in 2006}, || what to watch {in 2006} – || **and** who to look out for in 2006.*

h) Kivételesen az alany és a tárgy:

*"I can't divide myself in two," he said || **and** from time to time, {he} repeated {it}.*

2. Különböző alanyok esetén az állítmányi részből elhagyható(k):

a) A már említett állítmány:

Az alábbi mondatok ellentétet fejeznek ki, és ilyenkor az **and** magyar megfelelője a *pedig/meg*. A magyarban mind a két tagmondat lehet hiányos:

<i>Mr Field works in a factory,</i>	and his son { works } on a farm.
<i>Mr. Field gyárban dolgozik,</i>	<i>a fia pedig/meg farmon {dolgozik}.</i>
<i>Mr. Field gyárban {dolgozik},</i>	<i>a fia pedig/meg farmon dolgozik.</i>
<i>One girl has written a poem,</i>	{and} the other { has written } a short story.
<i>Az egyik lány verset írt,</i>	<i>a másik pedig/meg novellát {írt}.</i>
<i>Az egyik lány verset {írt},</i>	<i>a másik pedig/meg novellát írt.</i>

b) A segédigék a Present Participle (V-ing) előtt:

*Tom **will be** playing the guitar || **and** his younger sister {**will be**} preparing the dinner.*

(Tomi majd gitározik, a húga pedig/meg a vacsorát készíti.)

c) Az operátor utáni rész, azaz a predikáció:

A magyarban a *de* + alany + *igen/nem* felel meg, de megismételhetjük az igét is:

<i>You can't park your car here,</i>	but we can { park our car here }. (...de mi igen. / ...de mi parkolhatunk.)
<i>His parents can speak Hungarian,</i>	but he can't { speak Hungarian }. (...de ő nem. /...de ő nem tud.)
<i>I couldn't hear what they were saying,</i>	but you could { hear what they were saying }. (...de te igen. / ...de te hallottad.)
<i>Bill won't come to the party,</i>	but his friend will { come to the party }. (...de a barátja igen. / ...de a barátja eljön.)
<i>They will be studying all day,</i>	but we won't { be studying all day }. (...de mi nem [fogunk].)
<i>Jim wouldn't like to work abroad,</i>	but his wife would { like to work abroad }. (...de a felesége igen. / ...de a felesége szeretne.)
<i>I've read this novel,</i>	but my teacher hasn't { read this novel }. (...de a tanárom nem [olvasta].)

d) A már említett állítmány és az azonos alanykiegészítő (Subject Complement):

*Tom Black **was the winner** in 2003 || **and** Charlie Miller {**was the winner**} in 2005.*

Stilisztikai okokból a mondat végére is kerülhet a közös alanykiegészítő:

*Tom was {**angry**}, || **and** Bob certainly seemed, **angry**.*

e) A tárgy az első és a további tagmondatokból – ugyancsak stilisztikai okokból.

A tárgy az utolsó tagmondatban jelenik meg vessző után:

*Joe likes {Kate}, || and Jim hates, Kate. (Joe szereti, Jim pedig/meg utálja Katit.)
Ann washed {the shirts}, || {and} Eve ironed {the shirts}, || and Mary folded, the shirts. (Anna kimosta, Éva kivasalta, Mária pedig/meg összehajtogatta az ingeket.)*

f) A már említett állítmány és tárgy:

You will cook the meals today || and I {will cook the meals} tomorrow. (Ma te főzöl, holnap pedig/meg én. / Ma te, holnap pedig/meg én főzök.)

g) A közös határozó, amely a mondat végén jelenik csak meg:

*David works {in London}, || and his elder brother lives, in London.
Sam spoke {rudely}, || and his wife answered, rudely.*

Ellipszis az alárendelő összetett mondatokban

1. Válaszokban az alárendelő összetett mondatból kimaradhat a főmondat, és marad a határozói mellékmondat.

Why is she so rare in her profession? – {She is so rare in her profession} Because there are so few women in the political process.

2. A mellékmondatokból kimaradhat:

a) Az alany és a **BE** mint főige, az eredmény: alany és ige nélküli határozói mellékmondat (Verbless Clause):

It was cold, though {it was} sunny.

If {it is} necessary, I can come at once.

Although / Even though / Though {he was} tired, he kept on working.

Elmaradhat a kötőszó is:

{Although / Even though / Though he was} Tired, he kept on working.

b) Az alany és az operátor:

A Present Participle (V-**ing**), illetve a Past Participle (V-**en**) elől:

When {we were} going to the shop, we saw an accident.

If {it is} found, please return to the address below.

I was only too pleased when {I was} asked to write the foreword to this project.

c) Az alany és a **BE** főige **whether... or not** közül:

The fruit should not be picked, whether {it is} ripe or not.

d) Az alany és az állítmányi rész, ha a mellékmondat kiegészítendő függő kérdés:

I asked why {}. They enquired how {}.

e) A főmondatból már ismerős alanykiegészítő:

We have to be firm because we can't afford not to be {firm}.

f) A **that** (hogy) kötőszó a tárgyi mellékmondatból:

She didn't believe {that} her son was involved in drugs.

At the end of the tunnel comes light; just hope {that} it's not a train.

Bizonyos igék után nem maradhat el a **that** kötőszó:

The government declared that the strike was illegal. We hold that this policy is mistaken. Stb.

Bizonytalanság esetén inkább tartsuk meg a **that** kötőszót.

g) A főnévi igeneves mellékmondat **to** utáni része a bővítményekkel együtt:

At last he agreed to do what I asked him to {do}.

*We can all sleep inside if we need **to** {sleep inside}.*

*Don't tell me if you don't want **to** {tell me}.*

- h) A második és a további főnévi igeneves mellékmondatokból a **to**:

*There are thousands of things **to** do and {to} see in London.*

*He arranged for the nurse **to** take a blood sample and {to} send it to the laboratory.*

- i) A főnévi igeneves mellékmondat a **to**-val együtt az **ask**, a **like**, a **try** és a **want** után:

*You can get on and off as often as you **like** {to get on and off}.*

*I don't know if I can come but I'll **try** {to come}.*

*You can come too, if you **want** {to come}.*

A nyelvi egységek helyettesítése

Az állítmányi rész helyettesítése

Az angolban az állítmányi részt a **DO** segédige valamelyik, az igeidőnek és az alany személyének megfelelő alakja helyettesíti. A magyarban nincs az állítmányi részt rendszeresen helyettesíteni tudó nyelvi eszköz, ezért az állítmányi részt vagy elhagyjuk, vagy megismételjük az igét, esetleg a *tesz* vagy a *csinál* igével helyettesítjük.

A példákban a **DO** alakját *dőlt félkövérrel*, az általa helyettesített részt pedig *DŐLT KISKAPITÁLISSAL* emeljük ki:

1. A **DO** önmagában helyettesíti az állítmányi részt:

- a) A **DO**-val helyettesített megnyilatkozás egy másik személytől származik:

*He **GETS FREE MEALS**. – **Does** he? (Ingyen étkezik. – Tényleg?) (Lásd előbb: rákérdezés.)*

*David **DRIVES A CAR**. – I think his younger sister **does** too. (Azt hiszem, a húga is.)*

*I **ALWAYS HOPE PEOPLE WON'T REALLY READ THAT KIND OF RUBBISH**. – I **never do**. (Én sohasem [remélem].)*

*Fred **PAID FOR THE THEATRE TICKETS YESTERDAY**. – He **did** last week too. (A múlt héten is.)*

- b) A **DO**-val helyettesített megnyilatkozás ugyanattól a személytől származik:

*I **LOVE AMERICANS**. I really **do**. (Szeretem az amerikaiakat. Tényleg szeretem őket.)*

*Three quarters of mothers **READ TO THEIR CHILDREN AGED 5–7**. Only half of fathers **do**. (Az apáknak csak a fele.)*

2. A formális stílusban a **DO** megtoldható a **so/that/it** szavakkal, amelyek pontosabban utalnak vissza az egész állítmányi részre:

*She **ABANDONED HER BABY**. – I wonder why she **did (so/that/it)**. (Vajon miért tette?)*

*Her husband **KICKED THE DOOR SEVERAL TIMES**. – He always **does (so/that/it)** when he is drunk. (Mindig azt teszi/csinálja, amikor részeg.)*

- a) Az állítmányi rész helyettesítése **do so**-val:

*My grandfather **FELL ON HIS WAY TO CHURCH**. – I'm sorry to hear that he **did so**. (Igazán sajnálom.)*

*Sam **IS COMING TO THE PARTY**. – I'm not sure whether his younger sister **will do so**. (Nem vagyok benne bizonyos, hogy a húga is eljön.)*

A **do so**-nak saját bővítménye van:

Parents wishing TO APPLY FOR A PLACE FOR THEIR CHILD AT THE SCHOOL are requested to do so as soon as possible.

b) Az állítmányi rész helyettesítése **do it**-tel:

The rest of the truth is that PEOPLE WITH GUNS KILL PEOPLE, and most of the time they do it before they've even given it a thought.

They can play a computer game all day long, but if there is SOMETHING IMPORTANT THEY HAVE TO DO, they just can't do it.

c) Az állítmányi rész helyettesítése **do that**-tel:

If you WEAR HIGH HEELS FOR A LONG TIME, it tends to change the shape of your spine.

If you do that for long periods, it is common to end up with nerve entrapment and sciatica.

A tárgyi mellékmondatok helyettesítése

A **that** kötőszós tárgyi mellékmondatok helyettesítésének lehetőségei:

1. A következő igék, illetve a **be afraid** után az állító – ritkábban a tagadó – mondatokban a **so**, a tagadó mondatokban pedig a **not** szavakkal helyettesíthetjük a **that** kötőszós tárgyi mellékmondatokat:

appear	believe ¹	fancy	hope	presume	suppose	under-
assume	expect ¹	guess	imagine	seem	think ¹	stand

¹ Ezekkel az igékkel a **not** ritka és formális.

Is she coming? – I hope so. (= I hope that she is coming.) (Remélem, [hogy jön.])

Will their parents be there? – I hope not. (= I hope that their parents won't be there.) (Remélem, hogy [a szülei] nem [lesznek ott].)

Have we missed the start of the film? – I'm afraid so. (Attól tartok, hogy igen.)

Is it ready? – I'm afraid not. (Attól tartok, hogy nincs.)

A **believe, expect, imagine, suppose, think** ige két tagadó szerkezetben szerepelhet:

I/We don't believe/expect/imagine/suppose/think so. /

I/We believe/expect/imagine/suppose/think not.

2. A **so** – és ritkábban a **not** – használható a **claim, say, state, tell** igékkel is:

Dick is the brightest pupil in the class. All his teachers say so.

Her husband has found a job. She told me so yesterday.

A **say** igével gyakran áll a **so** a mondat elején, és utána vagy egyenes, vagy fordított a szórend: **So all his teachers say. / So say all his teachers.**

A kételkedést kifejező **so** a mondat élén áll:

Everybody in the world, so they say, has a double.

3. A **so** a fizikai észrevételt kifejező igék esetén inkább a mondat elején van:

So I/we hear/notice/see. So I/we heard/noticed/saw. So I/we've heard/noticed/seen.

4. Az **appear** és a **seem** előtt is állhat **so**: *So it appears/seems.*
5. Az egyenes és a függő beszédre a **that**, illetve az **it** is visszautalhat:
*Who said "Crazy"? / Who said that I was crazy? – I said **that/it**.*

Mondatok, szövegrészek helyettesítése

Az **it**, **this**, **that**, **here**, **so**, **such**, **the same** az angol nyelv mondatokat és szövegrészeket helyettesítő eszközei. Hol vissza- (←), hol előreutalnak (→) a mondatban, a szövegben:

- **it** (A **he/she/it** együttesében betöltött szerepétől itt eltekintünk. A hangsúlytalan **it** rendszerint az éppen említett dolgokra, szövegrészre, szövegre, szituációra utal vissza, de utalhat előre is. Magyarra nem kell fordítani.)

A visszautaló (anaforikus) **it** állhat a visszautaló mondat elején is, és a végén is:

*WE DIDN'T SEE EYE TO EYE FOR A WHILE. ← **It** was hard on both of us.*

*I'M A GOOD LOSER but I hate ← **it**.*

*FOR PUDDING WE GAVE THEM ICE CREAM WITH CHOCOLATE OR STRAWBERRY SAUCE AND SPRINKLES. ← **It** was so easy and they loved ← **it**.*

Az előreutaló (kataforikus) **it**:

***It** → is absolutely marvellous – THERE SHOULD BE MORE CENTRES LIKE THIS.*

***It** → was really hard for us. WE'D NEVER BEEN TO THE COUNTRY BEFORE, IT WAS SO DIFFERENT FROM WHAT WE WERE USED TO AND WE DIDN'T SPEAK ARABIC.*

- **this** (A hangsúlyos **this** az **it**-hez hasonlóan dolgokra, szövegrészre, szövegre, szituációra utalhat vissza vagy előre. A **this** valami fontosra, érdekesre, az újra, a legújabbra hívja fel a figyelmet. Magyarra fordításakor az *ez* névmást kell valamilyen módon nyomatékosítani.)

*DRIVERS CAN BE IGNORING RED LIGHTS. ← **This** is particularly dangerous at a level crossing. (Ez aztán különösen veszélyes vasúti útkereszteződésben.)*

*MEASUREMENTS OF THE ATMOSPHERE AND THE OCEANS SHOW RISING TEMPERATURES OVER THE WHOLE PLANET. There is no debate about ← **this**. (Ezt már senki sem vitatja.)*

***This** → is the best idea ever! (Ez aztán a világ legjobb ötlete!) GOOGLE WILL START A SOCIAL NETWORK FOR TELLING JOKES CALLED GAGGLE. What do you think about **this** →?*

(Hát ehhez már mit szólsz?) GAGGLE WILL BE AVAILABLE IN OVER 30 LANGUAGES.

***This** → is what you must do. (SZÖVEG) (Ez az, amit tenned kell.)*

- **(just/precisely) that** (Csak visszautaló lehet. Ugyanúgy hangsúlyos, mint a **this**. A **that** elé tehető **(just/precisely)** is erre utal. Magyarul inkább: *ez*.)

*I HAD A BAD COLD; ← **that** was my reason for staying at home. (...**ezért** maradtam otthon.)*

*THERE WILL BE MORE CASUALTIES. We have got to face ← **that**. (Ezzel számolnunk kell.)*

Megjegyzés:

Az **it** és a **this/that** között tehát elsősorban hangsúlybeli különbség van.

- **here** (Vissza- vagy előreutaló.)

***Here** → are three things that all drivers need to know about driving in icy weather: [...]*

*We've found the cause of the problem, so where do we go from ← **here**?*

- **so** (így hát, így aztán, nos hát, tehát, úgyhogy, rajta hát):

Mindig van valami ok-okozati összefüggés vagy ellentét a **so** előtti és a **so** utáni szövegrész között. A **so** utalhat vissza is, és előre is. A következő szerepeit különíthetjük el egymástól, ha nem is éles határokkal:

1. Következtetést von le, megjegyzést tesz az előzményekkel kapcsolatban:

BUT IT'S LIKE HEALTHY EATING – IT'S NO GOOD TELLING A CHILD WHAT'S GOOD FOR HIM OR HER AND THEN DOING SOMETHING QUITE DIFFERENT YOURSELF. ← So you have to read, too. (Tehát neked is olvasnod kell. Ha az olvasás hasznáról próbálsz meggyőzni a gyereket.)

MOTHERS WHO SMOKE, DURING PREGNANCY AND AFTERWARDS, ALSO INCREASE THE RISK OF SUDDEN DEATH TO THE BABY. ← So pregnancy is a good time to kick the habit. (Így hát...)

THOUGH A PERSON CAN STOP TAKING CANNABIS, ONCE THE BRAIN HAS BEEN TRIGGERED INTO A SCHIZOPHRENIC STATE, THIS CAN NEVER BE CURED, ONLY CONTROLLED. ← So people taking it now are playing Russian Roulette with their health. (Tehát, aki...)

2. Bevezeti a történet következő részét, a mondanivalót, a részleteket. Itt tulajdonképpen mind a két irányban összekötő szerepet játszik a **so**:

ONCE WE WERE ALL AT SCHOOL MUMLONGED FOR ANOTHER BABY. ← So → SHE ADOPTED ROBYN WHO WAS EIGHT MONTHS OLD... (Így hát...)

PARENTS NATURALLY WANT THEIR CHILDREN TO ENJOY AND DO WELL AT SCHOOL BUT NOT EVERYONE KNOWS HOW BEST TO HELP THEIR KIDS GET ON. ← So → WE'VE GATHERED SOME EXPERT ADVICE TO ANSWER YOUR FREQUENTLY ASKED QUESTIONS... (Így hát...)

3. Kérdést vezet be:

So, → WHAT HAVE YOU BEEN DOING TODAY? (Nos hát, ... / Lássuk csak...)

HEALTH AUTHORITIES RECOMMEND THAT YOU EAT AT LEAST FIVE PORTIONS OF FRUIT AND VEGETABLES EVERY DAY. ← So → HOW DOES THIS ADVICE TRANSLATE TO REAL LIFE?

4. Felszólító móddal buzdítás/tanács követi:

YOUR LIPS ARE HIGHLY SENSITIVE AND ONE OF THE MOST COMMON PLACES TO SUFFER IN THE SUN. ← So keep them covered at all times. (Mindig takarja hát le őket valamivel!)

I LIKE SIMPLE GIFTS. LAST YEAR I RECEIVED A SINGLE ROSE. I FOUND THAT PARTICULARLY ROMANTIC. IT'S THE MEANING, PURPOSE AND THOUGHT THAT COUNT. ← So come on lads, just say you love her, it isn't difficult. It's the most romantic thing you could ever say to someone and it doesn't cost a penny. (Rajta hát legények...)

5. A **so** további visszautaló szerepei különféle kifejezésekben:

➤ **If so...** (Ha igen...):

WILL THAT BE ENOUGH? ← If so, do not ask for more.

I MIGHT BE AWAY NEXT WEEK. ← If so, I won't be able to see you.

➤ **If not...** (Ha nem...) (Az **if so** ellenpárja.)

I'LL GO IF YOU'RE GOING. ← If not, I'd rather stay at home.

YOU WILL PROBABLY HAVE ONE OF THE TWO DOCUMENTS MENTIONED BELOW. ← If not, you will have to buy one.

➤ **If you say so...** (*Ha te mondod...*)

(SZÖVEG) ← **If you say so, I'll have to believe it.**

➤ **so much so (that)...** (*olyannyira, hogy...*):

I AM VERY BUSY – ← **so much so that** *I won't be able to take time off this year.*

➤ **and even more so if...** (*és sokkal inkább így van, ha...*):

PROGRAMS ARE EXPENSIVE, ← **and even more so if** *you have to keep altering them.*

➤ **more so than...** (*sokkal + középfo, mint...*):

IS THIS BOOK INTERESTING? – *YES*, ← **more so than** *I'd expected.* (*Igen. Sokkal érdekesebb, mint gondoltam.*)

➤ **Is that so?** (*Igaz ez?*)

I HEAR THAT YOU'RE A POET. ← **Is that so?**

➤ **but that isn't so** (*de nem [igaz / nem úgy van]*):

HE THINKS WE DISLIKE HIM, ← **but that isn't so.**

➤ **or so he/she says / or so he/she tells me** (*vagy legalábbis úgy mondja*):

CHARLIE IS GOING TO HELP ME, ← **or so he says.**

HER HUSBAND HAS GOT A JOB, ← **or so she tells me.**

➤ **and quite rightly so** (*és jogosan*):

SHE WAS VERY ANGRY ← **and quite rightly so.**

➤ **and** + alany + oper + **so** (*és meg is tettem*) (Sokféle igére vonatkozhat.)

SHE ASKED ME TO CALL HER ← **and I did so.** (*és fel is hívtam.*)

6. **such** (*ez, ilyen*):

(SZÖVEG) ← **Such** *was his opinion before meeting her.*

(SZÖVEG ÉS/VAGY SZITUÁCIÓ) ← **Such** *is life!* (*Ilyen az élet.*)

7. **(the) same** (*ugyanaz[t]*):

"GO TO HELL!" – *"And ← the same to you!"*

"HAPPY CHRISTMAS!" – *"← Same to you!"*

FELHASZNÁLT IRODALOM

Budai László (2013): Az angol igeneves szerkezetek magyar anyanyelvi tudattal. *Modern Nyelvoktatás* 19/4, 46–56.

TOVÁBBI IRODALOM

Budai László (2006): *Angol nyelv. Új érettségi. Felkészítő könyv közép- és emelt szinthez.* Budapest: Corvina Kiadó.

— (2007): *Élő angol nyelvtan. Rendszeres kontrasztív grammatika sok példával.* Budapest: Osiris Kiadó.

Huddleston, R. – Pullum, G. K. (2002): "Demonstratives." *The Cambridge grammar of the English language.* Cambridge: Cambridge University Press.

Swan, M. (2009): "This/that and it: things that have just been mentioned." *Practical English usage.* Oxford: Oxford University Press.